

5. SUUNNITELMA OPPILAIDEN SUOJAAMISEKSI VÄKIVALLALTA, KIUSAAMISELTA JA HÄIRINNÄLTÄ

Tässä suunnitelmassa kuvataan

Kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Väkivallan ja aggressiivisen käyttäytymisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Häirinnän ehkäiseminen ja siihen puuttuminen

Asian käsittely yksilö-, ryhmä- ja koko yhteisön tasolla, tuki, hoito ja jälkiseuranta

Yhteistyö kodin kanssa

Koulukohtaiset täsmennykset sekä tämän suunnitelman tiedottaminen ja kouluyhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen ohjeisiin

Tämä suunnitelma tarkistetaan ja tarvittaessa päivitetään vähintään kerran lukuvuodessa opetuksen järjestäjäkohtaisesti. Suunnitelmaa voidaan päivittää myös useammin, jos tarvetta ilmenee.

Koulu/oppilaitoskohtaiset täsmennykset tarkistetaan ja tarvittaessa päivitetään vähintään kerran lukuvuodessa, suunnitelmaa voidaan päivittää myös useammin, jos tarvetta ilmenee.

Toteutumisen seuranta, kirjaaminen ja arviointi kuvataan koulukohtaisessa osuudessa (luku 4)

Sisältö

5.1. Väkivalta

5.1.1. Ennaltaehkäisy

5.1.2. Oppilaaseen kohdistunut väkivalta

5.1.3. Väkivallan tekijä on aikuinen

5.1.4. Koulun aikuiseen on kohdistunut väkivalta

5.1.5. Koulun aikuisen nimittely, solvaava puhe tai väkivallalla uhkailu

5.2. Koulukiusaaminen

5.2.1. Koulukiusaamisen tunnistaminen

5.2.2. Mikä ei ole kiusaamista

5.2.3. Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen

5.2.4. Kiusaamisen käsittely yksilö- ryhmä- ja yhteisötasolla

5.2.5. Kodin ja koulun välinen yhteistyö

5.2.6. Kiusaamisen ehkäisy yhteistyössä kotien kanssa

5.2.7. Toimintamalli kiusaamistapauksissa

5.3. Häirintä

5.3.1. Oppilaitoksen henkilöstöllä on ensisijainen vastuu yhteisön hyvinvoinnista

5.3.2. Rehtori

5.3.3. Opettaja

5.3.4. Oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä

5.3.5. Oppilashuollon palveluiden henkilöstö

5.3.6. Oppilas/opiskelija

5.3.7. Huoltaja

5.4. Koulu/Oppilaitoskohtaiset täsmennykset oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

5.4.1. Tämän suunnitelman tiedottaminen ja koulu yhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen ohjaisiin

5.4.2. Tämän suunnitelman toteutumisen seuranta, kirjaaminen ja arviointi

5.1. Väkivalta

Jokaisella oppilaalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön. Tällaisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan henkistä ja fyysistä turvallisuutta. Turvallinen ympäristö on edellytys oppilaiden tasapainoiselle kasvamiselle ja hyvälle oppimiselle. Se on myös edellytys henkilökunnan laadukkaalle ja tulokselliselle työskentelylle koulu yhteisössä.

Väkivaltaan on syytä puuttua viipymättä. Väkivallan sietäminen tai piilottelu ei ole sallittua, väkivaltaan suhtaudutaan koulu yhteisössä vakavasti. Kuitenkin on syytä pohtia ja käydä yhteisössä keskustelua:

- Mikä on normaalia lasten/oppilaiden pelaamista tai leikkiä? Esimerkiksi miten suhtaudutaan jalkapallopelissä tapahtuneeseen jalkaan osuneeseen potkuun.
- Mikä on lasten riitelyä huomioon ottaen lapsen ikä ja kehitystaso?
- Mikä on tekijän ominaisuus, vamma tai kyky ymmärtää tekonsa seuraus?

5.1.1. Ennaltaehkäisy

Koulussa tehdään kaikille kyllin selkeästi selväksi, ettei yhteisössä hyväksytä väkivaltaa missään muodossa. Yhteisössä järjestyssäännöt ja erilliset sopimukset tukevat ymmärrystä siitä mikä on ei-toivottua käytöstä ja mikä rakentaa yhteisöllistä hyvinvointia ja turvallisuutta yksilön tasolla.

Väkivallan ennaltaehkäisevänä toimina ovat lisäksi mm. seuraavat keinot:

- Kaikki tapahtumat selvitetään. Selvittelyssä käytetään apuna tarvittaessa selvittelymuistiota.
- Aikuiset ovat oppilaiden apuna/tulkkina kun riitoja selvitetään.
- Vuorovaikutustaitojen oppiminen ja harjoittelu ryhmätasolla (luokissa). Vuorovaikutustaitojen harjoitteluun soveltuu useita eri ohjelmia esim. Askeleittain, KiVa, Huomaa Hyvä, Friends, Verso, aggression portaat
- Koulussa opiskellaan ohjatusti ja valvotusti mutta samalla kasvatetaan vastuuntuntoiseen käyttäytymiseen niin että väkivaltaa ei tapahdu myöskään silloin kun aikuinen ei ole välittömässä läheisyydessä.
- Riittävä valvonta siirtymätilanteissa ja välitunneilla. Jos edellä mainituissa tilanteissa tapahtuu ei-toivottua käytöstä, valvontaa lisätään
- Koulu yhteisön tilaa seurataan erilaisin kyselyin esim. hyvinvointiprofiili, Kiva - kysely, sosiogrammit, terveystarkastukset. Kyselyiden tuloksiin reagoidaan niiden vaatimalla tavalla.
- Ennaltaehkäisevistä toimista ja puuttumismalleista keskustellaan vanhempainilloissa.
- Koulun henkilökunnan, opettajien, ohjaajien ja oppilashuoltohenkilöstön havainnot koulu yhteisössä.

- Kummioppilas ja/tai tukioppilastoiminta, kummiluokat
- Ryhmytymisleikit ja toimintamallit uusilla ryhmillä mutta myös lomien jälkeen.
- Oppilaita rohkaistaan kertomaan epäasiallisesta toiminnasta
- Tiivis, luottamuksellinen ja hedelmällinen yhteistyö vanhempien kanssa rakentaa välitöntä ja yhteisöllistä ilmapiiriä.

5.1.2. Oppilaaseen kohdistunut väkivalta

Väkivaltaan puututaan välittömästi

- Aikuinen puuttuu tilanteeseen ensisijaisesti puhumalla. Tarvittaessa aikuinen erottaa osapuolet toisistaan. Jos tilanne ei rauhoitu, kutsutaan paikalle koulun muita aikuisia tai poliisi.
- Oppilas toimitetaan tarvittaessa terveydenhoitajalle tai lääkäriin.
- Osapuolet erotetaan toisistaan eri tiloihin aikuisen valvonnassa.
- Väkivaltilanteesta ilmoitetaan rehtorille. Rehtori päättää jatkotoimenpiteistä (lastensuojeluilmoitus, rikosilmoitus) ja kurinpitotoimista (jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen). Rehtori voi evätä turvallisuutta vaarantavan oppilaan opetukseen osallistumisen jäljellä olevan koulupäivän ajaksi.
- Molempien osapuolten huoltajiin ollaan yhteydessä. Tarvittaessa huoltajat pyydetään koululle.
- Rehtori tai paikallaollut aikuinen tekee turvallisuusilmoituksen (läheltä piti/poikkeamailmoitus)
- Tarvittaessa osapuolet ohjataan oppilashuoltohenkilöstön palveluihin tai muuhun hoitavaan tahoon.
- Huoltajat voivat asianosaisten huoltajana tehdä poliisille tutkintapyynnön riippumatta siitä tekeekö koulu/koulu ei tee poliisille tai lastensuojeluun ilmoitusta.

5.1.3. Väkivallan tekijä on aikuinen

Kysymyksessä on rikos ja sitä selvittää poliisi.

5.1.4. Koulun aikuiseen kohdistunut väkivalta

Väkivaltaan puututaan aina ja ensisijaisesti pyritään rauhoittamaan tilanne. Paikalle kutsutaan aina viipymättä toinen aikuinen.

- Jos tilanne ei rauhoitu koulun keinoin, paikalle kutsutaan poliisi.
- Tapahtuneesta ilmoitetaan viipymättä rehtorille. Rehtori päättää jatkotoimenpiteistä (lastensuojeluilmoitus, rikosilmoitus) ja kurinpitotoimista (jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen). Rehtori voi evätä turvallisuutta vaarantavan oppilaan opetukseen osallistumisen jäljellä olevan koulupäivän ajaksi.
- Uhri ohjataan työterveyshuoltoon tai lääkärille.
- Jos tekijä on oppilas, huoltajiin ollaan heti yhteydessä.

- Rehtori tai paikallaollut aikuinen tekee turvallisuusilmoituksen (läheltä piti/poikkeamailmoitus)
- Tarvittaessa rehtori järjestää neuvottelun (uhri, tekijä, huoltajat, oppilashuollon henkilöstö)
- Tarvittaessa tekijä ohjataan yksilökohtaiseen oppilashuoltoon.

5.1.5. Koulun aikuisen nimittely, solvaava puhe tai väkivallalla uhkailu

Koulun aikuiseen kohdistuneeseen nimittelyyn, solvaavaan puheeseen tai väkivallalla uhkailuun puututaan aina.

- Jos tekijä on oppilas, puheista ilmoitetaan huoltajalle.
- Tapauskohtaisesti on harkittava, onko kysymyksessä kunnianloukkaus (rikoslaki). Siinä tapauksessa asianomainen voi tehdä asiasta tutkintapyynnön poliisille.
- Laittoman uhkauksen seurauksena kohde saattaa tuntea turvallisuutensa olevan uhattu. Jos opettajaa uhataan ja hänellä on perusteltu syy pelkoonsa, hän voi tehdä asiasta tutkintapyynnön poliisille.
- Rehtori, uhri tai paikallaollut aikuinen tekee turvallisuusilmoituksen (läheltä piti/poikkeamailmoitus)
- Jos tilanteesta tehdään tutkintapyyntö, rehtori on yhteydessä oppilaan huoltajaan, jos tekijä on oppilas.
- Tarvittaessa tekijä (oppilas) ohjataan yksilökohtaiseen oppilashuoltoon.
- Tarvittaessa mm. työsuojelu ja/tai työterveys antavat ammattiapua.

5.2. Koulukiusaaminen

Koulukiusaamisella tarkoitetaan sitä, että joku oppilas joutuu toistuvasti tai jatkuvasti saman tai muiden luokkien oppilaiden kiusaamisen kohteeksi. Kiusaaminen on tarkoituksellisesti toista vahingoittavaa, erotukseksi leikistä tai tasaveroisten tavanomaisesta nahistelusta. Kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsee voimasuhteiden epätasapaino niin, että kiusattu on puolustuskyvytön hyökkääjään nähden. Kiusaamisesta on erotettava riidat ja erimielisyydet, ne ovat yleensä hetkellisiä eikä niiden kohteeksi joudu sama oppilas. Kiusaaminen voidaan naamioda leikiksi tai urheiluksi. Fyysinen kiusaaminenkin voidaan tehdä niin, ettei sitä juuri huomata – tarkoitushan ei ole jäädä kiinni.

Kiusaamiselle on tyypillistä, että se tapahtuu yleensä ryhmässä ja perustuu ryhmän jäsenten keskinäisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaaminen ei ole pelkästään kiusaajan ja kiusatun välinen tapahtuma.

5.2.1. Koulukiusaamisen tunnistaminen

On tärkeää tiedostaa, että tutkimusten mukaan käytännössä jokaisessa koulussa esiintyy kiusaamista. Kiusaaminen luultavasti jatkuu myös vuodesta toiseen ja jopa työelämään asti, vaikka joskus kiusaaminen saattaa loppua spontaanistikin, kuten esimerkiksi kesäloman jälkeen.

Kiusattu oppilas ei itse välttämättä halua kertoa tulleen kiusatuksi – usein hän pelkää, että tämän seurauksena kiusaaminen pahenee entisestään. Vain osa kiusatuista kertoo kiusaamisesta – todennäköisemmin kotona kuin koulussa.

Vaikka opettaja ei aina huomaakaan kiusaamista, voi hän pyrkiä ottamaan selvää luokan tilanteesta seuraamalla erityisen tarkasti, mitä oppilaiden välillä tapahtuu välitunneilla, koulun käytävillä tai oppituntien alussa ja niiden aikana.

Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan uhrin fyysistä ja verbaalista satuttamista. Fyysisellä satuttaminen voi olla esimerkiksi esim. lyömistä, potkimista, retuuttamista, nipistelyä. Myös housujen alas vetäminen julkisella paikalla on fyysistä kiusaamista. Fyysinen kiusaaminen voi olla myös sitä, että kiusaaja ikään kuin sattumalta tönäisee uhriaan tai hänen pulpettiaan, kiusaaja nipistää ohimennen, kiusaaja seisoo tiellä

Verbaalinen satuttaminen ilmenee esim. uhkailuna, nimittelynä, väheksymisenä, olemuksen ja ulkonäön arvosteluna. Lisäksi mm. toisen naurunalaiseksi tekeminen on kiusaamista sekä tekstiviestien, nimettömien ja/tai sopimattomien some -viestien, kuvien tai kuvamanipulaatioiden lähettämistä.

Epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan sitä, että uhria vahingoitetaan kiertoteitse. Uhrista esim. levitetään perättömiä huhuja tai juoruja. Hänet suljetaan ulkopuolelle ja eristetään tarkoituksella muista, häntä kohdellaan kuin ”ilmaa”.

Nettikiusaamisen muotoja ovat esimerkiksi pilkkaavien, uhkailevien tai järkyttävien viestien lähettäminen (usein nimettömänä tai väärällä nimellä), netissä olevien valokuvien (esim. kuvagallerioiden profiileista) muokkaaminen ja levittäminen, kiusattavasta luodut kiusasivut kiusattavan nimellä tai nimimerkillä sopimattomasti esiintyminen verkkoyhteisöissä

5.2.2. Mikä ei ole kiusaamista

Kiusaamisesta ei ole kysymys silloin, kun kaksi tasaväkistä oppilasta riitelee tai tappelee keskenään. Kiusaamista eivät myöskään ole satunnaiset, milloin keneenkin kohdistuvat hyökkäykset tai huutelut. Tällöin puhutaan usein epäasiallisesta käytöksestä tai väkivaltatilanteesta.

Sopimaton käytös ei myöskään ole kiusaamista. Huono käytös vähentää kouluyhteisön viihtyvyyttä ja heikentää huonokäytöksen itsensä sosiaalisia suhteita ja sosiaalista arvostusta. Huonoon käytökseen liittyy aina toisten kunnioituksen puute ja välinpitämättömyys toisia kohtaan.

5.2.3. Kiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen

Koulun kehittyvä ja terve toimintakulttuuri on olennainen osa kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Turvallinen, oikeudenmukainen ja rauhallinen oppimisympäristö tukee oppilaan oppimisedellytyksiä ja mahdollisuuksia olla yhteisön jäsen. Koulussa pyritään kasvamaan hyväksymään erilaisuus ja toimimaan niin että jokainen yksilö tuntee olevansa hyväksyty koulun yhteisössä.

Koulussa tehdään kaikille kyllin selkeästi selväksi, ettei yhteisössä hyväksytä kiusaamista missään muodossa. Yhteisössä kirjatut säännöt, järjestyssäännöt ja erilliset

sopimukset tukevat ymmärrystä siitä mikä on ei-toivottua käytöstä ja mikä rakentaa yhteisöllistä hyvinvointia yksilön tasolla.

Kiusaamisen ennaltaehkäisevänä toimina ovat lisäksi mm. seuraavat keinot:

- Vuorovaikutustaitojen oppiminen ja harjoittelu ryhmätasolla (luokissa). Vuorovaikutustaitojen harjoitteluun soveltuu useita eri ohjelmia esim. Askeleittain, KiVa, Huomaa Hyvä, Friends, Verso
- Koulussa opiskellaan ohjatusti ja valvotusti mutta samalla kasvatetaan vastuuntuntoiseen käyttäytymiseen niin että kiusaamista ei tapahdu myöskään silloin kun aikuinen ei ole välittömässä läheisyydessä (huom. hiljainen kiusaaminen)
- Kouluyhteisön tilaa seurataan erilaisin kyselyin esim. hyvinvointiprofiili, KiVa -kysely, sosiogrammit, terveystarkastukset. Kyselyiden tuloksiin reagoidaan niiden vaatimalla tavalla.
- Ennaltaehkäisevistä toimista ja puuttumismalleista keskustellaan vanhempainilloissa.
- Koulun henkilökunnan, opettajien, ohjaajien ja oppilashuoltohenkilöstön havainnot kouluyhteisössä.
- Kummioppilas ja/tai tukioppilastoiminta, kummiluokat
- Ryhmytymisleikit ja toimintamallit uusilla ryhmillä mutta myös lomien jälkeen.
- Oppilaita rohkaistaan kertomaan epäasiallisesta toiminnasta ja kiusaamisesta.
- Tiivis, luottamuksellinen ja hedelmällinen yhteistyö vanhempien kanssa rakentaa välitöntä ja yhteisöllistä ilmapiiriä. Kiusaamisen havainnointi ja siihen puuttuminen helpottuu, kun yhteisö puhaltaa yhteen hiileen.

Esille tulleeseen epäasialliseen käyttäytymiseen tai kiusaamiseen puututaan viipymättä.

Puuttuminen tarkoittaa asian selvittelyä, jatkotoimia sekä mahdollisia kurinpitotoimia.

Jokainen kouluyhteisössä työskentelevä aikuinen on velvoitettu puuttumaan havaitsemaansa koulukiusaamiseen.

Asiaa käsitellään asianosaisten kesken, tarvittaessa ja vakavissa tilanteissa keskustellaan huoltajien kanssa (sekä uhri että tekijä(t)). Jos kysymyksessä on ryhmäilmiö, kuten yleensä on, asian käsittelemiseksi kutsutaan vanhemmat koululle esim. vanhempainiltaan.

Kirjallinen selvittely (esim. selvittelymuistio) voidaan ottaa asian/tapahtumien kulun selvittelyn vuoksi käyttöön.

Asianosaisten oppilaiden huoltajia tiedotetaan aina esille tulleesta kiusaamistapauksesta. Myös koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta koulu on velvoitettu tiedottamaan huoltajia.

Oppilaille kerrataan toivottu käyttäytymismalli ja heitä tuetaan toimimaan oikein. Kiusaajalle annetaan myös mahdollisuus korjata käyttäytymisensä mutta hän saattaa myös tarvita tukea.

Tilannetta seurataan käsittelyn jälkeen esim. opettajan havainnoinnilla, kyselyllä, oppilashuoltohenkilöstön tuella, yhteydenpidolla asianosaisten huoltajiin.

Vakavissa kiusaamistapauksissa voidaan heti ja ensisijaisesti olla yhteydessä muihin viranomaisiin tuen saamiseksi.

5.2.4. Kiusaamisen käsittely yksilö- ryhmä ja yhteisötasolla

Edellä mainittujen keinojen lisäksi kiusaamisen ennaltaehkäisyä, puuttumista ja toimintaa käsitellään seuraavasti:

Koulutasolla

- Tiedottaminen
- Kiusaamiskyselyt
- tukihenkilöt (esim. koulun opettajat tai muu henkilökunta)
- Keskustellaan ja käsitellään koulussa kiusaamista ja sen seurauksia
- Luokka/koulukohtaiset kiusaamisen vastaiset säännöt
- Ryhmäyttäminen
- (tehostettu) välituntivalvonta
- Kodin ja koulun välinen yhteistyö: valistustilaisuudet, vanhempainillat, asiantuntijavierailijat, teemaviikot
- tukioppilastoiminta, kummiluokkatoiminta, oppilaita välkkä -toiminnassa
- vanhempien keskusteluryhmät
- kontaktipuhelin, palautelaatikko
- opettajien työryhmä koulun sosiaalisen ympäristön kehittämiseksi
- verkostoituminen eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa

Ryhmätasolla

- luokan yhteiset säännöt
- luokkakokoukset ja vanhempainillat
- kyselyt
- palautelaatikko
- erilaisissa ryhmissä toimiminen
- luottamusoppilaat
- yhteistoiminnallinen oppiminen
- erilaiset kasvatusohjelmat (esim. Lions Quest, KiVa Koulu, Askeleitin, Friends, Huomaa hyvä, Verso,)

Yksilötasolla

- Myönteisen palautteen ja toivotun käyttäytymismallin kertaaminen
- Oppilashuoltohenkilöstön tuki esim. myönteisen minäkuvan muodostumisen tehostamiseksi. Kiusattu tarvitsee tukea ja aikuisen erityistä huomioimista jälkiseurannassa. Lisäksi kiusaaja(t) tarvitsevat vastaavaa tukea.
- Monialainen oppilashuoltoryhmän jäsenet (terveydenhoitaja, psykologi, kuraattori) ohjaavat kiusattua tai kiusaajaa tarvittaessa hoitavaan tahoon.
- Sopimukset osapuolten kesken
- kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa

5.2.5. Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Kodin ja koulun välinen yhteistyö on (varsinkin) kiusaamistapauksissa ehdottoman tärkeää. Kotien, vanhempien ja koulun tulisi yhteistoimin pyrkiä ratkaisemaan mahdolliset kiusaamistapaukset. Osapuolten olisi myös erittäin tärkeää pitää mielessä se, että oppilaat/lapset usein vääristelevät totuutta heihin liittyvissä asioissa. On hyvin tärkeää, että vanhemmat suhtautuvat kiusaamistilanteisiin rakentavasti ja tekevät koulun aikuisten kanssa yhteistyötä.

Kiusaaminen sattuu uhriin syvästi mutta myös koskettaa hänen perhettään, selvittelyyn osallistuminen, yhteistyö ja ratkaisukeskeisyys ovat ainoa keino saada kiusaaminen loppumaan, vaikkakin tilanne ei ratkeaisi koulun keinoin vaan siihen tarvittaisiin muun viranomaisen apua.

5.2.6. Kiusaamisen ehkäisy yhteistyössä kotien kanssa

Vanhemmat voivat ehkäistä koulukiusaamista erilaisin toimin. He voivat keskustella kiusaamisesta lapsensa kanssa, vaikka asia ei koskettaisikaan heidän perhettänsä juuri sillä hetkellä. Kiusaamista voi ehkäistä preventiivisesti keskustelemalla paitsi lasten kanssa koulussa myös vanhempien kanssa esimerkiksi vanhempainilloissa kiusaamisesta ja sen seurauksista.

Kuinka vanhemmat voivat käsitellä kiusaamista lastensa kanssa?

- Kertomalla lapselle, että kiusaaminen on aina väärin.
- Eläytymällä pohtimaan miten pahalta, yksinäiseltä ja surulliselta kiusatusta tuntuu. Tämä auttaa lapsen empatiakyvyn kehittymistä.
- Kysymällä miten lapsi on toiminut tai kuvittelisi toimivansa tilanteessa, jossa hän huomaa jonkun joutuvan toisten kiusaamaksi. Meneekö hän mukaan ja alkaa ilkkua vai vetäytyykö pois, etteivät kiusaajat ottaisi häntäkin silmätikukseen? Toteamalla, että on rohkea teko, jos uskaltaa asettua puolustamaan tyttöä tai poikaa, joka on joutunut toisten syrjimäksi. Se on paljon vaikeampaa kuin mukana ilkkuminen.
- Kertomalla, että kiusaamisesta pitää kertoa jollekin aikuiselle, esim. opettajalle tai vanhemmalle.
- Tukemalla lapsen ystävyysuhteita koulukavereihin, esimerkiksi kutsumalla yhdessä kavereita kotiin.
- Osallistamalla luokan järjestämiin tilaisuuksiin ja tutustumalla muihin vanhempiin. Vanhempien keskinäinen yhteistyö ehkäisee kiusaamista.
- Havainnoimalla herkästi oman lapsen mielialaa. Yksinäisyys ja kiusaamisesta johtuva paha mieli voivat viedä lapsen hymyn ja tehdä hänestä alakuloisen.

Jos epäilet että lastasi kiusataan (huoltaja)

- Kannusta lastasi kertomaan asiasta opettajalle tai kenelle tahansa aikuiselle koulussa.
- Ole itse yhteydessä kouluun, yritä saada lapseltasi selville tapahtumat tai kuvaus siitä minkälaista kiusaaminen on ja kuka/ketkä ovat kiusaaja.
- Asian selvittämiseksi on erittäin tärkeää, että koulussa tiedetään kiusaamisepäilyistä. Vain silloin koulu voi aloittaa asian selvittelyn ja vain silloin koulu voi puuttua kiusaamiseen.

- Jos lapsesi on kiusaaja, älä väheksy toisen kokemusta siitä, että hän kokee olevansa kiusattu lapsesi toimesta. Tee selväksi, että et hyväksy minkäänlaista kiusaamista.
- Jos lapsesi kertoo että jotain toista lasta kiusataan koulussa, kerro siitä lapsesi opettajalle.

Jos sinua kiusataan (oppilas)

- Nämä ohjeet käsitellään myös luokka/ryhmätasolla:
- Etsi läheltäsi yksi aikuinen, johon luotat. Se voi olla KUKA TAHANSA.
- Kerro rehellisesti, mitä on tapahtunut ja miltä sinusta tuntuu. Sano, että tarvitset apua. Ota kaveri mukaan, jos et uskalla mennä yksin.
- Jos puhuminen tuntuu hankalalta, kirjoita lappunen, sähköposti tai tekstiviesti.
- Kuka luokkatoverisi voisi olla puolustajasi, kelle voisit puhua? Koulusi tukioppilaat ovat myös sitä varten, että heille voi kertoa asiasta.

5.2.7. Toimintamalli kiusaamistapauksessa

Puuttuminen

- Pohjana on havainto/epäily tai oppilaan/huoltajan huoli
- Toimintamallin käynnistäjänä voi olla kuka tahansa koulun aikuinen

Selvittely

- Sovitaan asian selvittämisestä ja toimenpiteistä vastaavat aikuiset
- Selvittelyn tavoitteena on asian rauhoittaminen ja selkiyttäminen
- Selvitetään mitä on tapahtunut ja ketkä ovat osallisena
- Keskustellaan kiusatun kanssa
- Keskustellaan kiusaajan kanssa
- Tilanteen salliessa annetaan oppilaille mahdollisuus esittää ratkaisumalleja
- Tiedotetaan asianosaisten vanhempia
- Kutsutaan tarvittaessa osapuolten vanhemmat koululle tapaamiseen
- Kutsutaan tarvittaessa koko luokan vanhemmat koululle

Toimenpiteet

- anteeksipyyntö ja/tai
- ilmoitus kotiin ja/tai
- keskustelu ja/tai
- sovittelu ja/tai
- kurinpitotoimet (jälki-istunto, kirjallinen varoitus, määräaikainen erottaminen)

Seuranta

- Jatkotoimenpiteet sovitaan ja suunnitellaan tapauskohtaisesti
- Seurannasta tehdään suunnitelma, joka kirjataan (luokanopettaja, luokanvalvoja)

Jos kiusaaminen jatkuu

- Asiaa käsitellään yksilökohtaisessa oppilashuoltoryhmässä (huom. luvat)
- Asia siirtyy KiVa -tiimille jos koulussa toimii ko. ryhmä
- Koulu konsultoi muita viranomaisia esim. lastensuojelu, poliisi

5.3. Häirintä

Suunnitelmassa käytetyillä termeillä 'oppilaitos' tarkoitetaan kouluja ja oppilaitoksia sekä 'opiskelijalla' oppilaita ja opiskelijoita.

Seksuaalisessa häirinnässä on kysymys lapsen tai nuoren altistamisesta ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle, joka loukkaa hänen psyykkistä tai fyysistä koskemattomuuttaan. Sillä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Vakavimmillaan se voi muuttua seksuaaliseksi väkivallaksi ja rikolliseksi teoksi. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus (voi olla myös yksittäinen teko).

Seksuaalinen häirintä voi ilmetä seuraavin tavoin:

- seksuaalisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- epäasialliset seksuaaliset puheet, kaksimieliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- epäasialliset seksuaaliset sisällöt eri sosiaalisen median kanavissa, WhatsApp-, Snapchat- yms. viestit, tekstiviestit, sähköpostit, puhelinsoitot
- fyysinen koskettelu ja lähentely
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset
- seksuaalirikos kuten raiskaus, sen yritys tai seksuaalinen ahdistelu

Käsitys fyysisen vuorovaikutuksen muodoista ja sopivista rajoista on kulttuuri- ja yksilökohtaista. Fyysinen läheisyys voi ilmentää välittämistä ja huolenpitoa, lohduttaa ja luoda turvallisuudentunnetta. Moneen oppiaineeseen kuuluu, että opettaja tai opiskelija voivat koskettaa toista opiskelijaa. Olennaista on, että fyysinen kosketus ei seksualisoidu eikä sitä koeta kiusallisen, pakottavana tai epämiellyttävänä.

Lainsäädäntö velvoittaa puuttumaan.

Oikeus turvalliseen oppimisympäristöön

- Perusopetuslaki (628/1998), lukiolaki (629/1998) ja laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017)
- Suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- Seksuaalinen häirintä on tasa-arvolaisissa kiellettyä syrjintää
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
- Yhdenvertaisuuslaki kieltää häirinnän yhdenvertaisuuslain mukaisten syrjintäperusteiden, kuten alkuperän, seksuaalisen suuntautumisen, kielen, uskonnon, vammaisuuden tai terveydentilan, perusteella.
- Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- Terveystarkastuslaki velvoittaa tarkastamaan kolmen vuoden välein koulujen ympäristön terveellisyys- ja turvallisuus- sekä psykososiaalisen hyvinvoinnin. Tarkastus kattaa myös seksuaalisen häirinnän ja siihen liittyvät toimintatavat.
- Terveystarkastuslaki (1326/2019)
- Seksuaalinen häirintä voi johtaa huomautukseen, varoitukseen tai palvelussuhteen päättämiseen.
- Laki kunnallisesta viranhaltijasta (304/2003), valtion virkamieslaki (750/1994) ja työsuhtesopimuslaki (55/2001)

- Seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyjä tekoja ovat muun muassa raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta ja lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Sen lisäksi seksuaalinen häirintä voi olla kunnianloukkausrikos.
- Rikoslaki (39/1889)

5.3.1. Oppilaitoksen henkilöstöllä on ensisijainen vastuu yhteisön hyvinvoinnista

Kaikkien oppilaitoksessa opiskelijoiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoitopalveluista vastaavien on **tehtävissään** edistettävä

- Opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvointia sekä
- Yhteistyötä kotien kanssa.

Hyvinvoinnin edistäminen tarkoittaa velvollisuutta ennaltaehkäisevään työhön sekä velvollisuutta puuttua havaitsemiinsa häirintä- ja ongelmatilanteisiin. Jokainen seksuaalista häirintää havainnut tai siitä tiedon saanut oppilaitoksen henkilöstöön kuuluva huolehtii siitä, että asiaa lähdetään selvittämään viipymättä.

Oikeus luovuttaa ja saada tietoja

- Perusopetuksessa ja lukiossa opiskelijan opiskeluhoitotyöhön osallistuvilla on salassapidon estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskelijan opettajalle, rehtorille ja tämän opetuksesta vastaavalle viranomaiselle opiskelijan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.
- Seksuaalista häirintää koskeva tieto edellyttää useimmiten tiedon välittämistä. Arvion siitä, onko seksuaalista häirintää koskeva tieto opetuksen asianmukaisen järjestämisen tai turvallisuuden varmistamisen kannalta välttämätön, tekee se, jonka hallussa tieto on.
- Alle 18-vuotiaaseen opiskelijaan kohdistunut seksuaalirikosepäily ilmoitetaan poliisille **ja** lastensuojeluun
- Epäselvissä tilanteissa voi konsultoida ilman nimiä poliisia ja lastensuojelua ja kysyä neuvoa tilanteeseen
- Perusopetuksessa rehtorin ja opettajan tietoon tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta ilmoitetaan niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle

Nimetön ilmoittaminen?

- Seksuaalisen häirinnän selvittämisen kannalta nimetön ilmoitus ei ole hyvä lähtökohta.
- Tilanteeseen puuttuminen tehokkaasti edellyttää asian selvittämistä osapuolten kesken, joten nimetön ilmoitus ei aina mahdollista.
- Jos oppilaitoksen kyselyissä tai kurssipalautteissa tulee esiin nimettömiä ilmoituksia koskien seksuaalista häirintää, tulee oppilaitoksessa kuitenkin selvittää käytettävissä olevin keinoin tilannetta.
- Opiskelijoille on hyvä selventää, että oppilaitoksen keinot ryhtyä toimenpiteisiin nimettömien ilmoitusten johdosta, ovat rajalliset.

5.3.2. Rehtori

Rehtori vastaa viime kädessä johtamansa oppilaitoksen opiskeluympäristön turvallisuudesta. Vastuu edellyttää henkilöstön ohjausta ja valvontaa sekä havaittuihin epäkohtiin ja rikkeisiin puuttumista.

Ennaltaehkäisy

- Kaikki säännöksissä ja määräyksissä edellytetyt oppilaitostasoiset suunnitelmat on tehty
- Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä on asetettu
- Koulu yhteisön- ja opiskelu ympäristön terveellisyys ja turvallisuus tarkastetaan monialaisesti, niitä seurataan ja niistä raportoidaan
- Henkilöstölle annetaan tarvittavat ohjeet seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi sekä häirintään puuttumiseksi ja siihen liittyviksi ilmoitusmenettelyiksi
- Opiskelijoille ja huoltajille tiedotetaan, miten seksuaaliseen häirintään puututaan ja kenelle voi ilmoittaa, mikäli seksuaalista häirintää ilmenee (mahdollinen yhteyshenkilö/-henkilöt)

Puuttuminen, jos seksuaalisesta häirinnästä epäillään oppilaitoksen henkilöstöön kuuluvaa:

- tapahtumankulku selvitetään, kaikkia osapuolia kuullaan ja arvioidaan, onko häirintää tapahtunut sekä päätetään toimenpiteistä ja seurannasta
- jos häirintä on vakavaa tai jos lievempi häirintä jatkuu selvittelyn jälkeen, tehdään tarvittavat palvelussuhdetta koskevat päätökset (varoitukset ja viime kädessä palvelussuhteen päättäminen)

Puuttuminen, jos seksuaalisesta häirinnästä epäillään oppilaitoksen opiskelijaa:

- tapahtumankulku selvitetään, kaikkia osapuolia kuullaan ja arvioidaan, onko häirintää tapahtunut sekä päätetään toimenpiteistä ja seurannasta
- häirintään syyllistyneelle opiskelijalle määrätään kurinpitoseuraamus

Häirinnän kohteeksi joutunut ja häirintään syyllistynyt ohjataan

- yksilökohtaisten opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalvelujen tai
- koulu- tai opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin ja
- 1. palvelujen vaikutuksia seurataan

5.3.3. Opettaja

Opettaja antaa opetussuunnitelman mukaista opetusta, kasvatusta ja ohjausta. Opettaja vastaa opetusryhmänsä turvallisuudesta ja hyvinvoinnista sekä osaltaan koulu yhteisön hyvinvoinnista.

Ennaltaehkäisevinä toimina opettaja

- Osallistuu oppilaitoksen opetus- ja opiskeluhoitosuunnitelman (ml. seksuaalista häirintää koskevan suunnitelman) valmisteluun ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän työskentelyyn
- Seuraa opiskelijan yksilöllistä hyvinvointia ja oppimista sekä havainnoi muutoksia
- On kiinnostunut opiskelijan kuulumisista ja keskustelee hänen kanssaan huolesta kahden kesken
- On tarvittaessa yhteydessä alaikäisen opiskelijan kotiin.

Opetustilanteissa ennaltaehkäisevinä toimina opettaja

- Luo turvallisen ja rauhallisen ilmapiirin sekä huolehtii mm. tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjaannuttamisesta
- Toteuttaa sukupuolitietoista opetusta
- Seksuaalisen häirinnän ehkäiseminen aihealueena sisältyy
 1. Laaja-alaiseen osaamiseen (erityisesti itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä monilukutaito)
 2. Monien oppiaineiden tavoitteisiin ja sisältöihin (kuten terveystiedon, liikunnan, yhteiskuntaopin, äidinkielen ja kirjallisuuden sekä katsomusaineiden).

Puuttuminen, opettaja

- Ilmoittaa rehtorille tietoonsa tulleesta oppilaitoksessa tapahtuneesta opiskelijaan kohdistuneesta seksuaalisesta häirinnästä
- Voi rajatusti konsultoida opiskeluhoiton henkilöstöä opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhoiton tarpeesta (sekä luovuttaa tässä yhteydessä salassapidon estämättä opiskeluhoiton järjestämisen ja toteuttamisen kannalta välttämättömiä tietoja)
- Ohjaa opiskelijan (häirinnän kohteeksi joutuneen ja häirintään syyllistyneen) tarvittaessa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen piiriin
- On velvollinen ottamaan yhteyttä opiskeluhoiton psykologiin tai kuraattoriin (yhdessä opiskelijan kanssa) todetessaan palveluiden tarpeen sekä luovuttaa salassapidon estämättä tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot

- Kutsuu tarvittaessa koolle yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän huomioiden kokoonpanon tapauskohtaisen harkinnan ja sen edellyttämän suostumuksen.

5.3.4. Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä

Monialainen oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä vastaa oppilaitoksen opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Opiskeluhoitoryhmän työn kohteena on ryhmä, luokka, yhteisö ja opiskeluympäristö. Ryhmässä asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Ryhmän tehtävänä on:

- valmistella ja päivittää oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma ja muut opiskeluhoollon ja erilaisia ongelmatilanteita koskevat suunnitelmat ml. seksuaalisen häirinnän vastainen suunnitelma tarvittavassa yhteistyössä
- koota yhteisön hyvinvointia koskevaa tietoa eri lähteistä ml. seksuaalisen häirinnän esiintyvyys
- seurata ja arvioida yhteisön ja ryhmien hyvinvoinnin tilaa sekä yhteisöllisen hyvinvointityön vaikuttavuutta
- tiedottaa opiskeluhoollon, sen toimintatavoista ja käytännöistä opiskelijoille, huoltajille, oppilaitoksen henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille

5.3.5. Opiskeluhoollon palvelujen henkilöstö

Opiskeluhoollon psykologin, kuraattorin, terveydenhoitajan ja lääkärin tehtäviin kuuluvat sekä yhteisöllinen että yksilökohtainen opiskeluhoollotyö. Psykologin ja kuraattorin palvelut tukevat opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa edistetään opiskelijan tervettä fyysistä ja psyykkistä kasvua ja kehitystä sekä hyvinvointia ja opiskelukykyä. Opiskelijalle opiskeluhoollon palvelujen käyttö on aina vapaaehtoista. Oppishuollon henkilöstön tehtävänä on

- tiedottaa omasta tehtävänkuvasta, saavutettavuudesta ja yhteystiedoista opiskelijoille, huoltajille ja oppilaitoksen henkilöstölle
- tarjota opiskelijalle mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti psykologin tai kuraattorin kanssa seitsemän oppilaitoksen työpäivän kuluessa pyynnöstä tai asian ollessa kiireellinen, samana tai seuraavana oppilaitoksen työpäivänä
- ohjata opiskelija tarvittaessa saamaan muita opiskeluhoollon palveluja tai muuta erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa
- perusopetuksessa tarjota kouluterveydenhoitajan vastaanotolle pääsy tarvittaessa ilman ajanvarausta
- toisen asteen koulutuksessa tarjota opiskelijalle välitön yhteys opiskeluterveydenhuoltoon virka-aikaan ja opiskelijalle tarvittava sairaanhoito sekä mielenterveys- ja seksuaaliterveyspalvelut
- Osallistua oppilaitoskohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman ml. seksuaalista häirintää koskevan suunnitelman valmisteluun

- Toteuttaa oppilaitoksen ennalta ehkäisevää ja yhteisöllistä työtä ryhmä-, luokka- ja yhteisötasolla
- Selvittää tietoonsa tullutta seksuaalista häirintää sekä tarjota tukea, apua ja ohjata hoitoon opiskelijan yksilöllisen tarpeen mukaisesti
 1. Arvioi ja ottaa huomioon opiskelijan itsenäisen asiakkuuden sekä opiskeluhuollossa tämän iän, kehitystason ja muiden edellytysten mukaisesti
 2. Olla tarvittaessa yhteydessä opiskelijan huoltajiin huomioiden em. mahdollisen itsenäisen asiakkuuden ja sen edellyttämän suostumuksen yhteydenottoon
- Tarjota muille opiskeluhuollon toimijoille (ml. opettajat) konsultatiivista tukea yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeen arvioimiseksi ja opiskelijan tukemiseksi
- Tuoda yleisellä tasolla keskusteluun yhteisössä tapahtunut seksuaalinen häirintä ja näin auttaa omalta osaltaan ennalta ehkäisemään sitä jatkossa
- Täydentää omalla erityisosaamisellaan oppiaineiden, kuten terveystiedon, opetusta

5.3.6. Oppilas / opiskelija

Opiskelijan on käyttäydyttävä asiallisesti ja kiusaamatta sekä vältettävä toimintaa, joka voi vaarantaa muiden opiskelijoiden, oppilaitosyhteisön tai opiskeluympäristön turvallisuuden. Oppilaitosyhteisössä jokaisen toiminta vaikuttaa myös toisten kokemaan hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Opiskelijoille tulee kertoa, mistä ja miten he voivat hakea apua joutuessaan seksuaalisen häirinnän kohteeksi.

Ohjeistusta oppilaille ja opiskelijoille

- Jos havaitset seksuaalista häirintää / joudut sen kohteeksi, ilmaise häiritsijälle, miltä hänen käyttäytymisensä tuntuu ja pyydä häntä lopettamaan
 - Jos et voi tai halua ottaa yhteyttä häiritsijään / jos häirintä kielloista huolimatta jatkuu, ilmoita siitä aikuiselle
 - Ilmoita oppilaitoksen aikuiselle myös havaitsemasi muihin kohdistuva seksuaalinen häirintä
-
- Kirjaa ylös jatkokäsittelyä varten:
 1. aika ja paikka, jolloin häirintää on tapahtunut
 2. keitä on ollut läsnä tilanteessa ja
 3. mitä tilanteessa tapahtui
 4. säilytä mahdolliset todisteet esim. some-, teksti- ja sähköpostiviestit
 - Käytä oikeuttasi opiskeluhuollon palveluihin
 - 5. vapaaehtoista ja luottamuksellista (huom! Ilmoitusvelvollisuus lastensuojeluun ja poliisille tilanteen vaatiessa)
 - Opiskelijan toivomukset ja mielipiteet otetaan aina huomioon opiskeluhuollon toimenpiteissä
 - Myös alaikäisellä on opiskeluhuollossa itsenäinen asema suhteessa huoltajaan (opiskelijan kyky arvioida asia ja ottaa siitä vastuu)

5.3.7. Huoltaja

Opetus ja kasvatus järjestetään alaikäisen opiskelijan osalta yhteistyössä huoltajien kanssa.

- Keskustele lapsen ja nuoren kanssa hänen kaverisuhteistaan koulussa, vapaa-aikana ja netissä, koska merkittävä osa heihin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä tapahtuu vapaa-ajalla
- Opetelkaa yhdessä lapsen ja nuoren kanssa mediataitoja
- Seuraa sosiaalisen median ympäristöjä, joissa lapsesi vierailee ja keskustelkaa yhdessä verkossa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä
- Rajoita tarvittaessa netin käyttöä
- Mikäli lapseen tai nuoreen on kohdistunut oppilaitoksessa seksuaalista häirintää, huoltajan tulee olla yhteydessä opettajaan tai rehtoriin, jotta oppilaitos voi puuttua asiaan ja suojata opiskelijoita heidän turvallisuuttaan uhkaavilta tekijöiltä.

Luvun lähteet:

8.8.2019: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/seksuaalinen_hairinta_esittelymateriaali_kouluille_ja_oppilaitoksille.pptx

oppilaitoksille.pptx

Seksuaalinen häirintä työpaikalla 2019, 117. Edita: Keuruu.

5.4. Koulu/oppilaitoskohtaiset täsmennykset oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

5.4.1. Tämän suunnitelman tiedottaminen ja kouluyhteisön henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden perehdyttäminen ohjeisiin

Jakelu henkilökunnalle sähköpostitse. Oppilaiden kanssa käydään perusasiat luokissa luokanopettajan,- valvojan kanssa. Huoltajille asia saatetaan tiedoksi koulun kotisivujen kautta.

5.4.2. Tämän suunnitelman toteutumisen seuranta, kirjaaminen ja arviointi

Huoliraportit neljännesvuosittain oppilashuollolle, joka arvioi toteutumista.

Kiva-käsittelyt ja poikkeamailmoitukset kirjataan.